

HET VRAAGSTUK VAN DE ACCOUNTANTSOPLEIDING

door Prof. Dr J. L. Mey

In mijn artikel in het April-nummer van 1953 van dit tijdschrift noemde ik het vraagstuk van de meest doelmatige vorming van de accountant, een vraagstuk, dat nog steeds — althans voor de meerderheid der aanstaande beroepsgenoten — geen bevredigende oplossing heeft verkregen.

Hiermee was tevens de reden van het schrijven van mijn opstel aangegeven.

Ik had nl. de indruk dat in de kringen van het Nederlands Instituut van Accountants de mening begint post te vatten dat men eigenlijk wat de opleiding der beroepsgenoten betreft gekomen is tot een vorm, die ondanks misschien haar nog aanklevende kleine onvolmaaktheden toch alleszins bevredigend, in ieder geval, zo goed mogelijk mag worden genoemd.

Er is hier een merkwaardige verandering in opvatting te constateren met de periode voor de oorlog toen men nog vrij algemeen de verenigingsopleiding als de, schoon voorlopig nog onvermijdelijke, mindere van de academische beschouwde. Thans vindt men het systeem van de verenigingsopleiding zelfs zo goed dat er stemmen opgaan het ook toe te passen op het met het accountantsberoep enigermate verwante beroep van organisatie- en efficiëncydeskundige.

De vraag die door de constatering van deze feiten bij mij opkwam was „is inderdaad de verenigingsopleiding te prefereren boven die aan de universiteit?” Enige deels oude, deels nieuwe argumenten werden door mij aangevoerd ten gunste van de academische vorming.

Het is op dit punt dat mijn artikel enige aanvallen, meest van jongere instituutleden had te verduren waarvan de lezer er een tweetal in de vorige jaargang van dit maandblad kan vinden¹⁾.

Eveneens op dit punt was het dat ik bijval genoot zowel van de zijde van de Vereniging van Academisch Gevormde Accountants als van de zijde der academici, in het Instituut.

Hoewel ik voor de reacties — ook van de auteurs wier pennevrucht niet geplaatst werd — dankbaar ben, heeft de discussie zich wat verengd tot een vermelding van de pro's en con's van de academische opleiding. Dit is niet de schuld van de inzenders doch van mijzelf aangezien in mijn beschouwing de tegenstelling tussen academische en niet-academische vorming in het centrum werd geplaatst.

Niettemin geloof ik dat de verdere discussie zich hiermee niet in de eerste plaats meer moet bezig houden. Er zijn ten aanzien hiervan — zie ik goed — weinig nieuwe gezichtspunten meer naar voren te brengen. Een zekere verlegging van de basis der discussie lijkt mij in het stadium waarin zij thans is gekomen, wenselijk. Ik zou nl. willen stellen dat afgezien van de vraag welke voordelen en welke tekortkomingen de beide vormen van opleiding vertonen, een soort gewetensonderzoek ten aanzien van het vraagstuk der vorming van beroepsgenoten noodzakelijk is.

Ten behoeve van dit gewetensonderzoek zou ik de volgende vragen willen formuleren:

Zijn de argumenten op grond waarvan voor de oorlog ook in de kringen van het Instituut de academische opleiding werd geprefereerd en de

1) M.A.B. 1953, nr. 7.

2) V. Vaga-berichten 1953: M.A.B. 1953 nr. 9.

examens van het Instituut als een voorlopig nog onmisbare weg *daarnaast* werden beschouwd ook thans nog van kracht?

Zo niet wat is er dan anders geworden in de academische opleiding of verbeterd in die van het Instituut tengevolge waarvan die preferentie zou zijn verdwenen?

Zo ja, is het dan niet zaak dat de mogelijkheden tot het volgen van een academische opleiding zodanig worden verruimd, ook ten behoeve van maatschappelijk minder bedeelden dat door deze opleiding aan de behoefte aan accountants op meer adequate wijze kan worden voldaan dan thans door het economisch hoger onderwijs mogelijk is?

Zo ook deze laatste vraag bevestigend moet worden beantwoord zou verder kunnen worden overwogen of het Nederlands Instituut van Accountants hier ook een taak heeft.

Persoonlijk ben ik van mening dat de redenen waarom men destijds nog algemeen de academische opleiding prefereerde, redenen in hoofdzaak dezelfde als die welke door mij in mijn eerste opstel werden naar voren gebracht, ook thans nog gelden.

In de geschriften van degenen die na het verschijnen van mijn eerste opstel zich hebben opgeworpen als verdedigers van de instituutopleiding en de instituutexamens, heb ik evenmin kunnen constateren dat er aanleiding is om aan te nemen dat de academische opleiding minder goed aan haar doel is gaan beantwoorden.

Dit behoeft intussen niet te verwonderen. In feite is het tegendeel het geval. De mogelijkheid tot verbreding en verdieping in bedrijfseconomische richting die de doctorale studie aan onze instellingen van economisch hoger onderwijs door talrijke nuttige wijzigingen, waarop ik hier nu niet dieper zal ingaan, heeft gekregen, geeft aan de academische accountantsopleiding een nog hechtere basis dan zij voorheen reeds bezat. Een dergelijke basis zal de instituutopleiding hoe goed ook georganiseerd en met hoe voortreffelijke docenten, wier betekenis voor de waarde van een opleiding ik overigens geenszins wil onderschatten, er aan verbonden, nimmer kunnen leggen³⁾.

Ik geloof dat men er verstandiger aan doet dit feit te erkennen dan argumenten te construeren die in de richting van het tegendeel zouden kunnen wijzen.

Dat én de ontwikkeling van de contrôle-techniek én de ontwikkeling van de inzichten op administratief gebied steeds zwaarder eisen aan de bedrijfseconomische kennis van de accountant stellen is langzamerhand wel communis opinio onder vakgenoten geworden.

Wat geldt voor de wetenschappelijke fundering van de opleiding voor het beroep geldt tot op zekere hoogte ook voor de vorming der persoonlijkheid.

Er wordt vaak — ook in de artikelen van de voorstanders van de Instituutopleiding — gewezen op het doorzettingsvermogen aan de dag gelegd door degenen die deze weg hebben gekozen. Ik ben ook al weer op grond van mijn persoonlijke ervaring zeker hiervoor niet blind. Van de andere kant heb ik ook ervaren — ik aarzel om het hier uit te spreken omdat het niet vriendelijk klinkt — dat bij velen bij een zodanig lange studie ook de sleur een factor van betekenis wordt. De lange duur van de

³⁾ Wat de waarde van een docent voor de opleiding is meen ik op grond van mijn jarenlange ervaring wel te kunnen beoordelen. Ik heb in mijn eerste opstel daaraan dan ook geen afbreuk gedaan. Slechts heb ik gesteld, dat voor wetenschappelijke als persoonlijke vorming het onderling verkeer der studenten minstens even belangrijk is.

studie geeft niet altijd grond voor de veronderstelling van de aanwezigheid van doorzettingsvermogen. De omstandigheden waaronder — vooral in de tegenwoordige tijd — velen hun academische studie moeten volbrengen, zijn daartoe veelal meer geëigend.

Is er in de opleiding zoals die vanwege het Nederlands Instituut van Accountants wordt georganiseerd zoveel veranderd dat ze thans wel als de gelijkwaardige of misschien zelfs als de betere in vergelijking met de academische opleiding moet worden beschouwd? Ook hier is er naar mijn mening geen aanleiding dit te veronderstellen. Alleen in de economische opleiding is een verandering aangebracht. Wellicht betekende die verandering een verbetering omdat ze aan academische docenten werd toevertrouwd. Ook voor die wijziging werd geëffectueerd, was voor een belangrijk deel die opleiding in handen van academische docenten of van hen, die het later zijn geworden. Het kwaliteitsverschil, zo aanwezig, kan hier toch slechts een incidenteel karakter hebben gehad, maar bracht op zich zelf geen systeemverbetering. Overigens wil het mij voorkomen dat de grote toeloop tot en de relatief gunstiger resultaten van de economische opleiding naar academische trant van het Instituut voor een niet gering deel althans te danken zijn aan het feit, dat de deelnemers aan deze leergangen door de daaraan verbonden docenten worden geëxamineerd. Is dit voor de deelnemers een voordeel, het schijnt mij toe dat juist het volgen van de academische trant, daar waar geen academie is, een gevaar in zich bergt, een gevaar van gebrek aan selectiviteit. Immers men kan verwachten, dat wel een betere beoordeling verkregen wordt als de examinerator de candidaat kent, echter juist niet als de candidaat de examinerator kent. Het eerste is gewoonlijk het geval bij de academische opleiding, het laatste bij de instituutopleiding.

Op het gebied van de accountancy-examens is, zie ik goed, geen enkele wijziging te constateren of het moest zijn de onrustbarende stijging van het aantal examinatoren voor deze onderdelen, die de eenheid in de beoordeling wel zeer moet bemoeilijken. Ieder die het wel meent met ons beroep zal deze toename wel met zorg vervullen.

Ook hier schuilt dan ook een gevaar voor onjuiste selectie, dat niet moet worden onderschat.

Hoe dit overigens ook moge wezen, van een wending ten goede vergeleken met vooroorlogse verhoudingen, is hier geen sprake.

Op het stuk van de opleiding en de examens is dus behoudens wellicht een incidentele verbetering door een min of meer gelukkige keuze van docenten voor de economische opleiding generlei verandering die tevens een verbetering inhoudt te constateren.

Wanneer de verhoudingen niet ten ongunste van de academische opleiding zijn gewijzigd of ten opzichte van de Instituutopleiding zijn verbeterd, wanneer het niveau waarop het dient te worden uitgeoefend het accountantsberoep plaatst op dezelfde lijn als de bestaande academische beroepen, dan ligt het op de weg van het Nederlands Instituut van Accountants om te zien naar wegen waarlangs haar eigen opleiding geleidelijk in die van de universiteiten en hogescholen uitgaande, kan overgaan. Elk pogen de eigen opleiding — omdat het zulk een mooi werk is geweest en in het oog van velen, ook van de schrijver van dit opstel, nog is — te blijven handhaven zal schade doen aan het aanzien en de ontwikkeling van het beroep.

Nagegaan zal moeten worden op welke wijze de academische opleiding voor de assistent-leden van het Instituut meer en beter bereikbaar kan

worden gemaakt dan thans het geval is. Bovendien kan de vraag worden gesteld — zij is in het verleden ook reeds meer dan eens opgeworpen — of er niet iets moet geregeld worden als „assistent-accountant eindrang”. Ik zou dit alleen reeds terwille van het levensgeluk der velen die in de renbaan van de opleiding zich begeven zonder ooit kans op de prijs te hebben, gemotiveerd achten.

De suggestie beide opleidingen naast elkaar te laten voortbestaan ten-einde af te wachten welke van de twee uiteindelijk het pleit zal winnen is een voor onvoorwaardelijke aanbidders der economische vrijheid mischien wel aantrekkelijke, maar realiter toch weinig bevredigende oplossing. Het valt immers gemakkelijk in te zien dat al is de ene opleiding nog zo slecht en de andere nog zo goed, die welke de minste moeilijkheden van financiële en andere aard oplevert door velen steeds gekozen zal worden als het resultaat tenslotte een naar het uiterlijk volkomen gelijkwaardig brevet is.

De inzenders van bezwaren tegen mijn beschouwingen zullen mij ten goede houden, dat ik niet op alles wat zij hebben ter berde gebracht ben ingegaan. De lezer die gelegenheid heeft gehad het hoor en wederhoor te volgen zal meer gebaat zijn met de door mij in deze regelen beoogde wijziging van het platform der discussie dan met de altijd toch enigszins moeizame weerlegging van de door mijn tegenstanders te berde gebrachte argumenten. Voorzover ze onhoudbaar zijn zal de lezer dit zelf wel ontdekken, voorzover ze zijn gefundeerd zou een poging tot weerlegging weinig zin hebben.

Het gewetensonderzoek waarvan ik hierboven sprak blijft echter zinvol. Hiertoe een bijdrage en stimulans te geven was het doel van mijn eerste beschouwing zowel als van deze regelen.